

Це каміння співає про минуле

Прогулянка давнім Джерашем

Олена Титова

Це місто має кілька поетичних найменувань — “Місто Антіоха на золотій річці”, “Місто тисячі колонад”, “Східні Помпеї”. У Біблії плодючі землі з численними полями пшениці, оливковими садами, виноградниками, зручними вигонами для худоби називалися “Земля Галаадська”.

Недаремно у такому справді “райському” куточку селевкідський правитель Антіох IV Епіфан (175–163 рр. до н.е.) [1] заснував місто, яке з часом стало одним із найпотужніших і наймонументальніших центрів Аравії (нині місто в Йорданії). Розквіт Джерашу припадає на I ст. до н.е. — II ст. н.е. Вигляду великого римського міста з регулярним розплануванням вулиць і площ він набуває за Помпея Великого, коли споруджуються храми, театри, терми, колонадні вулиці, басейни, фонтани.

Дивно, але буремні лихоліття сторіч, що минули з часу заснування та розквіту міста, досить обережно обійшлися із його чудовими, вибагливими будівлями. Джераш вважається одним із

найкраще збережених міст ранньої римської епохи, тому він знаходиться під опікою ЮНЕСКО (включений до Списку Всесвітньої спадщини [2]), а прогулянка його вулицями сприймається як історична мандрівка у двохтисячолітнє минуле. Цьому сприяє також і те, що античний поліс відділений від сучасного міста рікою.

Потрапити до давнього Джераша можна, як це робили і на межі ер, через міські — Південні чи Північні — ворота, об’єднані 3,5-кілометровою міською стіною. Щоправда, перш ніж потрапити до Південних воріт, треба пройти через триумфальну арку, споруджену у 130-х роках н.е. на честь відвідин міста римським імператором Адріаном. Трисклепінчаста триумфальна арка, оздоблена у пишному коринфському стилі, вражає як свідок і певне уособлення могутності Римської імперії.

Ліворуч від воріт Адріана знаходиться Іподром, на якому і сьогодні іноді проходять перегони на колісницях. Причому у XX столітті була спроба частко-

Форум з ритуальною колоною у центрі.

Іподром.

Фото Єлизавети Грушко та Михайла Герасименюка

Вид на вулицю Кардо максимум від трьох візантійських церков.

Вулиця Кардо максимум. Вхід до торгової площі.

Південний тетрапілон на вулиці Кардо максимум.

во забудувати це місце сучасними спорудами, однак йорданська влада припинила руйнацію пам'яток, а реставратори повністю відновили втрачене.

Центром давньоримського міста традиційно був Форум. У Джераші Форум має вигляд овальної площі розміром 80 x 90 м, оточеної по периметру 56

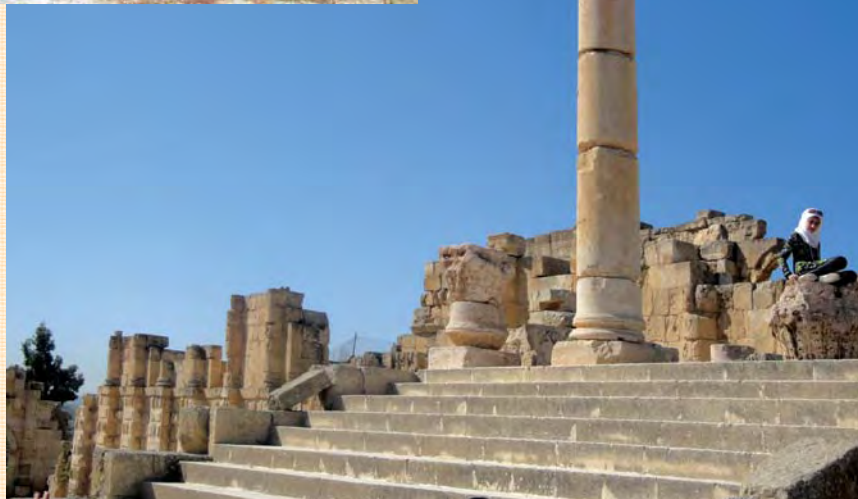

колонами з іонійськими капітелями. Саме на цій площі встановлено 2 вівтаря і колону з ритуальним вогнем, який щорічно запалюється у перший фестивальний день міста [3].

Головною артерією Джераша, яка перетинає його з півдня на північ між відповідними міськими воротами, є пряма вулиця Кардо максимум. На ній відбувалися всі основні події міського життя, і досі вона зберігає свідчення перебування мешканців, а в бруківці зали-

шилися сліди від колісниць. Під бруківкою знаходяться рештки давньої дренажної системи, поряд розміщено великий міський ринок із руїнами торгових лавок, де й досі немов би чутно гамір різномовного натовпу. Центральну вулицю майже на всю її довжину прикрашає з двох боків велична колонада коринфського стилю. На ній також розташовані південний та північний тетрапілони — ворота з проїздами у вигляді арок на чотири сторони. Ці пам'ятки знову ж таки оздоблені колонами і вишуканим різьбленням по каменю.

Звичайно, як і в інших античних містах, у Джераші було багато храмів, святилищ, окремих

Храм Артеміді.

Сходи до храму Артеміді.

Церкви Джераша.

вівтарів. У візантійський час більшість із них було перебудовано на християнські церкви. Зокрема, Кафедральний візантійський собор IV ст. н.е. у вигляді базилики побудували на місці давньоримського храму Діоніса II ст. н.е. Поруч — церква Св. Федора V ст. н.е., а між ни-

ми — своєрідний атриум — майданчик з басейном і фонтаном, який є частиною Німфея (святилища німф) кінця II ст. н.е. У давньоримських містах німфеї були традиційними місцями відпочинку громадян [4]. Таким своєрідним місцем зібрання і отримання творчої наснаги був і Німфей у Джераші. Він чудово зберігся до сьогодні і, дійсно, дозволяє відпочити від спеки і оточуючого гаміру: з мармурових голів левів нижнього ярусу течуть струмочки води, а фігурки німф з другого ярусу — свідки тисячоліть — додають мудрості відвідувачам.

Особливою покровителькою Джераша була богиня полювання та жіночого благополуччя Артеміда. Тому її храм побудо-

далекі мандри ■

цих пам'яток мозаїками оздоблені підлоги, в основному, геометричними композиціями. А у першій церкві знаходяться високохудожні зображення настоятеля храму Феодора, його дружини Георгії, сюжетні сцени та композиції з зображенням тварин. Серед 15 візантійських церков Джераша саме ці храми зберегли найбільш автентичний вигляд.

Не можна оминати під час подорожі давнім Джерашем ще два яскравих і промовистих об'єкти –

південний та північний театри (на 3500 та 1600 місць). Виглядають вони майже, як дві тисячі вано на великій колонадній площі на пагорбі, до якого ведуть сходи, Пропілеї – ворота з колонадою. Весь цей ансамбль чудово видно з будь-якого місця давнього міста. Тут можна спостерігати ефект колон, що коливаються на вітру. Храм мав мармурове оздоблення, багате різьблення. На жаль, спочатку араби, що побудували тут фортецю у XII ст., потім хрестоносці, які захопили її, а ще пізніше місцеві мешканці частково розтягли матеріал на будівництво. Однак у храмі Артеміди і досі відчуваєш себе у святому місці.

Ще одне знакове місце пов'язане з трьома візантійськими церквами, які створюють своєрідний культовий ансамбль, і в яких найкраще збережені мозаїчні композиції: церква Св. Козьми і Доміана, церква Іоанна Хрестителя, церква Св. Георгія VI ст. н.е. У

південний та північний театри (на 3500 та 1600 місць). Виглядають вони майже, як дві тисячі

Німфей.

Мозаїчна підлога у церкві Іоанна Хрестителя.

Рештки давніх споруд.

років тому. Завдяки чудовій акустиці, на їхніх сценах і тепер відбуваються вистави, концерти, зібрання. Збереглися чудово і кам'яні ряди для глядачів, і сцена з оздобленням, і арочні проходи. Перші ряди були іменні — належали "батькам міста", еліті. Їхні ініціали та імена богів-покровителів можна прочитати і сьогодні на сидіннях, і уявити себе майже сучасником давніх подій.

Археологічні дослідження та реставраційні роботи у Джераші тривають, причому, подібно до інших античних міст, немає й мови про відбудову чи відтворення зруйнованих об'єктів.

Рештки церкви Св. Георгія.

Відбувається виключно консервація та дуже обережна реставраційна реконструкція, тому що "камні співають про минуле..."

1. Гладкий В. Д. Древний мир: Энциклопедический словарь. — М.: ЗАО Изд-во Центрполиграф, 2001. — С. 32.
2. Всесвітня спадщина. Список ЮНЕСКО // Україна в міжнародно-правових відносинах. Кн. 2. Правова охорона культурних цінностей/ відп. ред.: Ю. С. Шемшученко та В. І. Акуленко. — К.: Юрінком Інтер, 1997. — С. 250.
3. Адель Аднан Гордло. Иордания — История и достопримечательности.- Второе изд. — Акаба, 2008. — С. 18.
4. Гладкий В. Д. Древний мир...— С. 445.

Північний тетрапілон.

Північний театр.